

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT
OŚRODEK INFORMACJI

629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04
693 - 46 - 92, 625 - 76 - 23

UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT.24
00 - 503 W A R S Z A W A
TELEFAX 629 - 40 - 89

INTERNET

<http://www.cbos.pl>

E-mail: sekretariat@cbos.pl

BS/66/2005

BEZROBOTNI O SWOJEJ SYTUACJI ŻYCIOWEJ

KOMUNIKAT Z BADAŃ

WARSZAWA, KWIECIEŃ 2005

PRZEDRUK MATERIAŁÓW CBOS W CAŁOŚCI LUB W CZĘŚCI ORAZ WYKORZYSTANIE DANYCH EMPIRYCZNYCH
JEST DOZWOLONE WYŁĄCZNIE Z PODANIEM ŹRÓDŁA

Znak jakości przyznany CBOS przez Organizację Firm Badania Opinii i Rynku
22 października 2004 roku

BEZROBOTNI O SWOJEJ SYTUACJI ŻYCIOWEJ

- Ponad połowa respondentów uznających się za bezrobotnych (54%) pozostaje bez pracy dłużej niż dwa lata, a 14% - od roku do około dwóch lat. Zaledwie jedna trzecia (32%) jest bez pracy rok lub krócej.
- Większość bezrobotnych (70%) jest zarejestrowana w urzędzie pracy. W porównaniu z rokiem ubiegłym zmalała (z 17% do 8%) grupa pobierających zasiłek dla bezrobotnych.
- Bezrobotni pozostają głównie na utrzymaniu rodziny (68%) oraz żyją z prac dorywczych (39%), znacznie rzadziej korzystają ze świadczeń społecznych (17%), oszczędności (13%) i zasiłków (9%).
- W ostatnim roku zmalały odsetki osób utrzymujących się z zasiłku dla bezrobotnych (o 11 punktów) oraz pozostających na utrzymaniu rodziny (o 8 punktów).
- Do konsekwencji swojego bezrobocia badani zaliczają przede wszystkim: deprivację finansową (82%), materialne uzależnienie od innych (79%), utratę szans rozwoju zawodowego (66%), nadmiar czasu wolnego (63%), konieczność proszenia innych o pomoc (60%), ubożenie rodziny (59%), własną bezradność (49%), pogorszenie stanu zdrowia (36%), nasilenie się konfliktów w rodzinie (31%).
- Podstawowym źródłem oparcia jest dla bezrobotnych rodzina (90%), a następnie przyjaciele, znajomi (68%) i sąsiedzi (49%).
- Większość bezrobotnych wyraża gotowość do szybkiego podjęcia pracy (78%), przekwalifikowania się (77%), zatrudnienia się poza miejscem zamieszkania (69%), przyjęcia każdego zajęcia, nawet nisko płatnego lub niezwiązanego z zawodem (62%). Jednak tylko 42% zdecydowałoby się na pracę za granicą, 36% zgodziłoby się na zmianę miejsca zamieszkania, 37% podjęłoby ryzyko finansowe, by założyć własną firmę.
- W ciągu ostatniego roku zmalała gotowość bezrobotnych do przekwalifikowania się oraz podjęcia pracy poza miejscem zamieszkania (spadek wskazań po 10 punktów), a także podjęcia pracy za granicą (o 9 punktów), nisko płatnej, niezgodnej z kwalifikacjami (o 6 punktów).
- Zdecydowana większość bezrobotnych (73%) deklaruje, że obecnie poszukuje pracy, jednak 27% (od ubiegłego roku wzrost o 10 punktów) nie podejmuje takich starań.
- Wśród bezrobotnych 43% potrafi obsługiwać komputer (od 2004 roku wzrost o 9 punktów), 42% ma prawo jazdy, 21% zna jakiś język obcy w takim stopniu, żeby napisać w nim podanie o pracę, 12% dokształca się lub przekwalifikowuje na własny koszt, 12% wzięło udział w szkoleniu zorganizowanym specjalnie dla bezrobotnych (lub jest w jego trakcie).

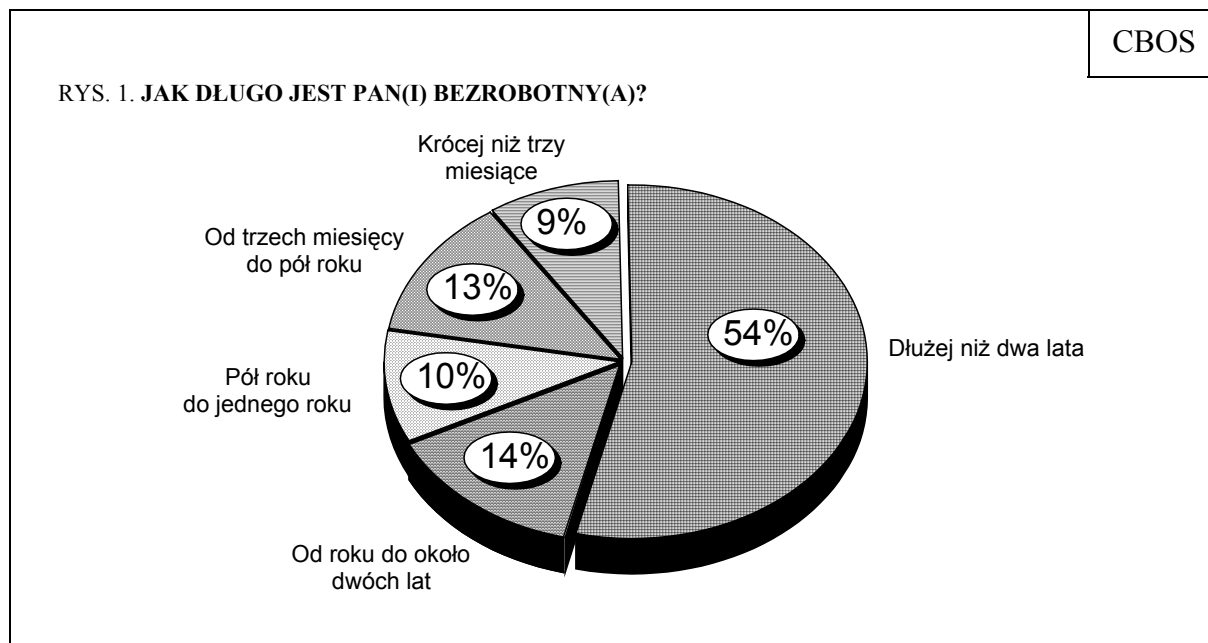
Od pięciu lat raz w roku pytamy Polaków o ich rodzinne i osobiste doświadczenia związane z bezrobociem. Z naszego marcowego sondażu¹ wynika, że w ostatnich pięciu latach w co drugim gospodarstwie domowym respondentów ktoś z jego członków był bezrobotny. Natomiast w chwili obecnej bezrobocie dotyka bezpośrednio ponad dwie piąte rodzin ankietowanych. Mimo że większość Polaków nigdy nie była bezrobotna, dwie piąte osobiście doświadczyło lub doświadcza bezrobocia. Obecnie co siódmy respondent (14%, tj. 141 osób) uznaje się za bezrobotnego². Osoby te poprosiliśmy o opisanie swojego położenia życiowego. Interesowało nas, jak długo nie mają pracy, czy są zarejestrowani, czy pobierają zasiłek dla bezrobotnych. Zapytaliśmy ich również o źródła utrzymania i sytuację bytową ich rodzin, o to, jakich konsekwencji bezrobocia doświadczają w swoim życiu osobistym i rodzinnym oraz u kogo, w jakich instytucjach znajdują oparcie. Próbowaliśmy też się dowiedzieć, czy poszukują pracy i do jakich wyrzeczeń oraz jakiego ryzyka są gotowi, by ją zdobyć, a także - jakie mają kwalifikacje ułatwiające znalezienie zatrudnienia.

CZAS POZOSTAWANIA BEZ PRACY

Z deklaracji bezrobotnych wynika, że większość z nich (68%) jest dotknięta długoterminowym bezrobociem, trwającym dłużej niż rok. Ponad połowa (54%) pozostaje bez pracy dłużej niż dwa lata (w tym 27% od dwóch do około pięciu lat i 27% co najmniej pięć lat), a jedna siódma (14%) - od roku do około dwóch lat. Zaledwie co trzeci bezrobotny (32%) jest bez pracy rok lub krócej.

¹ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (178) przeprowadzono w dniach 4-7 marca 2005 roku na liczącej 1025 osoby reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski.

² Zob. komunikat CBOS „Bezrobocie w rodzinach i w doświadczeniu osobistym Polaków”, marzec 2005 (oprac. B. Wciórka).

Polskie bezrobocie coraz bardziej ma charakter bezrobocia długotrwałego. W ostatnich pięciu latach odnotowujemy powolny, ale systematyczny wzrost odsetka osób niemających pracy dłużej niż dwanaście miesięcy (z 61% w 2001 roku przez 64%, 65% i 67% w kolejnych latach do 68% obecnie).

Tabela 1

Jak długo jest Pan(i) bezrobotny(a)?	Wskazania bezrobotnych według terminów badań				
	IV 2001 (N=169)	IV 2002 (N=185)	III 2003 (N=185)	III 2004 (N=139)	III 2005 (N=141)
	w procentach				
Krócej niż trzy miesiące	12	8	11	8	9
Od trzech miesięcy do pół roku	11	9	9	9	13
Pół roku do jednego roku	15	18	15	15	10
Od roku do około dwóch lat	15	19	18	17	14
Dłużej niż dwa lata	46	45	47	50	54
w tym:					
- od dwóch lat do około trzech lat	-	-	-	-	11
- od trzech lat do około czterech lat	-	-	-	-	7
- od czterech do około pięciu lat	-	-	-	-	9
- pięć lat i więcej	-	-	-	-	27
Trudno powiedzieć	1	1	1	1	0

Porównanie cech społeczno-demograficznych osób pozostających bez pracy ponad rok oraz tych, którzy krócej są bezrobotni, ukazuje zasadnicze różnice w składzie społecznym obu tych grup. Specyficzne dla bezrobotnych długoterminowych jest to, że przeważają wśród nich kobiety (wśród krótkoterminowych odnotowujemy równowagę obu płci). Znacznie

częściej są to osoby powyżej 45 roku życia (podczas gdy krótkoterminowi częściej zaliczają się do najmłodszej grupy wiekowej). Bezrobotni długoterminowi częściej mieszkają na wsi (krótkoterminowi częściej w miastach małych oraz wielkich, liczących ponad 500 tys. ludności), mają wykształcenie podstawowe (krótkoterminowi częściej średnie lub wyższe) oraz deklarują najniższe dochody - do 300 zł na osobę w rodzinie (krótkoterminowi znacznie częściej uzyskują powyżej 300 zł *per capita*). Wynika z tego, że położenie społeczne osób pozostających bez pracy ponad rok jest znacznie gorsze niż tych, którzy są bezrobotni krócej.

Bezrobocie długoterminowe zasługuje na szczególną uwagę, ponieważ w porównaniu z krótkoterminowym stwarza dużo większe problemy społeczne³. Postaramy się je ukazać w kolejnych rozdziałach tego opracowania.

REJESTRACJA I ZASILEK

Podobnie jak przed rokiem, większość bezrobotnych (70%) zarejestrowała się w urzędzie pracy, prawie co trzeci (30%) nie skorzystał jednak z tej możliwości. Trzeba zaznaczyć, że od roku 2001 odsetek tych drugich stopniowo rośnie.

Tabela 2

Czy jest Pan(i) obecnie zarejestrowany(a) jako bezrobotny(a)?	Wskazania bezrobotnych według terminów badań				
	IV 2001 (N=169)	IV 2002 (N=185)	III 2003 (N=185)	III 2004 (N=139)	III 2005 (N=141)
	w procentach				
Tak	75	78	74	70	70
Nie	25	22	26	30	30

W ciągu ostatnich pięciu lat dwie piąte bezrobotnych rejestrowało się w urzędach pracy wielokrotnie (dwa razy - 21%, trzy razy - 13%, cztery razy i więcej - 7%). Są to ci, którzy wiele razy znajdowali pracę i ją tracili. Natomiast niemal połowa (48%) zarejestrowała się tylko raz, a jedna dziewiąta (11%) w ogóle nie zgłosiła się do urzędu pracy w ostatnich pięciu latach.

³ Zob. W. Kozek, *Bezrobocie długoterminowe*, w: *Bezrobocie jako zjawisko społeczne*, „Wymiary życia społecznego. Polska na przełomie XX i XXI wieku”, red. M. Marody, Wydawnictwo Naukowe „Scholar”, Warszawa 2002.

Zasiłek pobiera obecnie zaledwie ośmiu na stu bezrobotnych (8%), a więc znacznie mniej niż w ubiegłych latach⁴. Korzystają z niego przede wszystkim bezrobotni krótkoterminowi (19%), a zupełnie sporadycznie - długoterminowi (3%).

Tabela 3

Czy obecnie pobiera Pan(i) zasiłek dla bezrobotnych?	Wskazania bezrobotnych według terminów badań				
	IV 2001 (N=169)	IV 2002 (N=185)	III 2003 (N=185)	III 2004 (N=139)	III 2005 (N=141)
	w procentach				
Tak	14	24	12	17	8
Nie	86	76	88	83	92

ŹRÓDŁA UTRZYMANIA

Z deklaracji bezrobotnych wynika, że większość z nich (68%) pozostaje głównie na utrzymaniu rodziny. Część żyje jednak przede wszystkim z własnej pracy, zazwyczaj dorywczej (39%) oraz, znacznie rzadziej, z drobnego handlu (7%) i zupełnie sporadycznie - z pracy stałej, czyli zapewne „na czarno” (1%). Znacznie mniej bezrobotnych wskazuje na takie pozazarobkowe źródła utrzymania, jak świadczenia z opieki społecznej i instytucji charytatywnych, Kościoła (17%) lub zasiłki dla bezrobotnych (9%). Wcześniejsze oszczędności wykorzystuje ponad jedna ósma bezrobotnych (13%). Natomiast trzech na stu (3%) utrzymuje się głównie z pieniędzy zdobytych niezupełnie uczciwie, a 1% - z wyprzedawania posiadanych przedmiotów.

Tabela 4

Z czego przede wszystkim utrzymuje się Pan(i) obecnie?	Wskazania bezrobotnych według terminów badań				
	IV 2001 (N=169)	IV 2002 (N=185)	III 2003 (N=185)	III 2004 (N=139)	III 2005 (N=141)
	w procentach				
Pozostają na utrzymaniu członków rodziny	81	70	75	76	68
Z prac dorywczych	44	39	45	40	39
Z pomocy opieki społecznej, instytucji charytatywnych, Kościoła	12	19	12	16	17
Z oszczędności	20	9	13	13	13
Z zasiłku dla bezrobotnych	15	25	12	20	9
Z drobnego handlu	8	5	4	6	7
Z pieniędzy zdobytych niezupełnie uczciwie	3	2	2	4	3
Z wyprzedaży posiadanych przedmiotów	6	0	3	6	1
Z prac stałych	1	2	2	5	1
Trudno powiedzieć	2	1	0	2	2
Procenty nie sumują się do 100, gdyż respondenci mogli wskazać kilka źródeł utrzymania					

⁴ Obecnie prawo do zasiłku ma 14% bezrobotnych zarejestrowanych, zob. www.praca.gov.pl

W ciągu ostatniego roku zmalała grupa bezrobotnych żyjących głównie z zasiłków (o 11 punktów) oraz pozostających na utrzymaniu rodziny (o 8 punktów).

Bezrobotni długoterminowi znacznie rzadziej niż krótkoterminowi podają jako główne źródło utrzymania zasiłki dla bezrobotnych (4% wobec 19%), oszczędności (8% wobec 23%), a także prace dorywcze (37% wobec 44%). Natomiast znacznie częściej korzystają ze świadczeń opieki społecznej (21% wobec 9%), a także jako jedyni przyznają się do niezupełnie uczciwych sposobów zdobywania pieniędzy (4%).

KONDYCJA MATERIALNA RODZIN OSÓB BEZROBOTNYCH

Kondycja finansowa i materialna gospodarstw domowych bezrobotnych jest znacznie gorsza niż gospodarstw osób mających zatrudnienie. W ponad połowie rodzin respondentów bezrobotnych (53%) nie wystarcza pieniędzy na zaspokojenie codziennych potrzeb, takich jak mieszkanie, wyżywienie, odzież, a w dwóch piątych (40%) - dochód nie przekracza 300 zł na osobę (w rodzinach respondentów pracujących wskazania te wynoszą odpowiednio: 26% i 12%). Ponadto jedna piąta bezrobotnych (19%) odczuwa lęk przed biedą i bezradność, a ponad jedna siódma (15%) twierdzi, że żyje bardzo biednie (w rodzinach osób pracujących odpowiednio: 9% i 2% wskazań).

Szczególnie dramatyczna jest sytuacja rodzin osób dotkniętych długotrwałym bezrobociem. Pozostający bez pracy ponad rok częściej niż bezrobotni krótkoterminowi deklarują niezaspokojenie podstawowych potrzeb rodziny (55% wobec 47%) oraz dochody nieprzekraczające 300 zł *per capita* (45% wobec 30%). Przede wszystkim jednak co czwarty bezrobotny długoterminowy (24%) odczuwa obawy przed biedą i bezradność, a co piąty (21%) przyznaje, że jego rodzina żyje bardzo biednie (wśród krótkoterminowych wskazania wynoszą odpowiednio: 9% i 4%).

Tabela 5

Wskaźniki sytuacji bytowej	Ogół badanych (N=1025)	Pracujący (N=463)	Bezrobotni (N=141)
	w procentach		
Czy wszystkie dochody Pana(i) i mieszkającej razem z Panem(ią) rodziny - lub wszystkie Pana(i) dochody, jeśli mieszka Pan(i) sam(a) - są wystarczające czy niewystarczające do zaspokojenia codziennych potrzeb, takich jak mieszkanie, wyżywienie, odzież itp.?			
Niewystarczające	33	26	53
Prawie wystarczające	45	49	37
Całkowicie wystarczające	20	23	10
Więcej niż wystarczające	2	2	0
Miesięczne dochody w przeliczeniu na osobę w gospodarstwie domowym respondenta			
Do 300 zł	16	12	40
301 - 500	17	18	20
501 - 900	23	22	5
901 - 1200	8	10	2
Powyżej 1200 zł	6	9	1
Brak danych („trudno powiedzieć” lub odmowa odpowiedzi)	30	29	33
Jak Pan(i) ocenia obecne warunki materialne swojego gospodarstwa domowego? Czy są one:			
- złe	18	10	32
- raczej złe	13	12	15
- ani dobre, ani złe	44	47	41
- raczej dobre	19	23	8
- dobre	6	8	4
Które z poniższych stwierdzeń wybrał(a)by Pan(i) jako najbardziej zgodne z obecną sytuacją finansową w Pana(i) gospodarstwie domowym?			
Boję się biedy i nie wiem, jak sobie poradzę (poradzimy)	14	9	19
Obawiam się biedy, choć sądzę, że jakoś sobie poradzę (poradzimy)	37	36	46
Nie boję się biedy, choć martwię się, że moja (nasza) sytuacja materialna może się pogorszyć	33	38	22
Jestem spokojny(a), że finansowo dam (damy) sobie radę	15	17	12
Trudno powiedzieć	1	0	1
Które z wymienionych określeń najlepiej charakteryzuje sposób gospodarowania pieniędzmi w Pana(i) gospodarstwie domowym?			
Żyjemy bardzo biednie - nie starcza mi(nam) nawet na podstawowe potrzeby	6	2	15
Żyjemy skromnie - musimy na co dzień bardzo oszczędnie gospodarować	34	27	36
Żyjemy średnio - starcza nam na co dzień, ale musimy oszczędzać na poważniejsze zakupy	51	60	45
Żyjemy dobrze - starcza nam na wiele bez specjalnego oszczędzania	9	10	4
Żyjemy bardzo dobrze - mogę (możemy) pozwolić sobie na pewien luksus	0	1	0

KONSEKWENCJE BEZROBOCIA

Brak pracy jest doświadczeniem bardzo traumatycznym, choć trzeba przyznać, że w tym roku mniej bezrobotnych niż w latach ubiegłych wskazuje na negatywne konsekwencje swojego bezrobocia. Nadal jednak zdecydowana większość przyznaje, że na skutek braku zatrudnienia doznaje deprivacji finansowych (82%) i materialnego uzależnienia od innych (79%). Dwie trzecie (66%) ma poczucie utraty szans rozwoju zawodowego. Dramatyzm sytuacji pogłębia fakt, że większość bezrobotnych ma nadmiar czasu wolnego (63%), a musi prosić innych o pomoc (60%) i jest świadkiem ubożenia swojej rodziny (59%). W tej sytuacji co drugi bezrobotny (49%) odczuwa bezradność, a więcej niż co trzeci (36%) - pogorszenie stanu zdrowia. Towarzyszy temu niekiedy narastanie rodzinnych konfliktów (31%), a także poczucie, że jest się niepotrzebnym (26%). Co piąty bezrobotny (20%) przyznaje ponadto, że jest zmuszony do niezbyt uczciwego zarabiania pieniędzy. Co szósty (17%) czuje się czasami tak załamany, że myśli o samobójstwie. Stosunkowo najrzadziej bezrobotni skarżą się na to, że doświadczają izolacji towarzyskiej (15%) lub utraty szacunku w rodzinie (13%).

Tabela 6

Czy, odkąd jest Pan(i) bezrobotny(a), to:	Odpowiedzi twierdzące bezrobotnych (według terminów badań)			
	IV 2001 (N=169)	III 2003 (N=185)	III 2004 (N=139)	III 2005 (N=141)
	w procentach			
- brakuje Panu(i) pieniędzy	69	90	90	82
- jest Pan(i) zmuszony(a) pozostawać na czyimś utrzymaniu	79	81	85	79
- traci Pan(i) szanse rozwoju zawodowego	72	77	74	66
- ma Pan(i) za dużo czasu	59	59	68	63
- jest Pan(i) zmuszony(a) prosić innych o pomoc	48	60	63	60
- Pana(i) rodzina ubożeje	79	71	74	59
- czuje się Pan(i) bezradny(a)	56	66	71	49
- pogarsza się Pana(i) stan zdrowia	-	42	44	36
- częściej dochodzi do nieporozumień w Pana(i) rodzinie	-	36	43	31
- czuje się Pan(i) niepotrzebny(a)	41	41	43	26
- jest Pan(i) zmuszony(a) do niezbyt uczciwego zarabiania pieniędzy	21	22	22	20
- zdarza się Panu(i) być tak załamanym(a), że myśli Pan(i) o samobójstwie	-	-	-	17
- traci Pan(i) znajomych, kolegów	19	27	15	15
- traci Pan(i) poważanie, szacunek w rodzinie	14	17	14	13

Postrzeganie konsekwencji własnego bezrobocia w pewnym stopniu zależy od długości okresu pozostawania bez pracy. Bezrobotni długoterminowi częściej niż

krótkoterminowi skarżą się na utratę szans rozwoju zawodowego (69% wobec 63%), konieczność proszenia o pomoc (65% wobec 52%), bezradność (53% wobec 43%), utratę zdrowia (41% wobec 25%), bycie niepotrzebnym (30% wobec 19%), nieporozumienia w rodzinie (33% wobec 26%), konieczność zarabkowania w sposób niezbyt uczciwy (25% wobec 11%), złe samopoczucie psychiczne (19% wobec 12%) oraz utratę znajomych, przyjaciół (20% wobec 6%).

OPARCIE SPOŁECZNE

Z deklaracji bezrobotnych wynika, że najczęściej znajdują oparcie w rodzinie (90%) oraz w gronie przyjaciół, kolegów, znajomych (68%), a także wśród sąsiadów (49%). Znacznie rzadziej są wspierani przez instytucje opieki społecznej (25% bezrobotnych deklaruje jakies wsparcie), parafie i kościelne organizacje charytatywne (19%) oraz urzędy pracy, biura pośrednictwa (15%)⁵.

Jedynie rodzina zapewnia bezrobotnym znaczącą pomoc materialną. Otrzymuje ją obecnie ponad połowa bezrobotnych (52%), a niemal dwie piąte (38%) uzyskuje wsparcie emocjonalne - życzliwość i radę. Zaledwie sześciu na stu bezrobotnych (6%) spotyka się z obojętnością rodziny, a nieliczni (1%) - z niechęcią. Brak zainteresowania ze strony rodziny deklarują wyłącznie bezrobotni długoterminowi (10%). Oni też rzadziej niż krótkoterminowi otrzymują pomoc finansową od rodziny (48% wobec 59%).

Ostatni rok przyniósł poprawę w tym zakresie - wzrósł odsetek bezrobotnych korzystających z pomocy finansowej rodziny (w latach 2001-2004 gwałtownie się obniżał), zmalała liczba osób skarżących się na brak zainteresowania lub niechęć z jej strony.

⁵ Należy wyraźnie podkreślić, że bierzemy pod uwagę opinie tylko tych bezrobotnych, którzy mieli kontakt z wymienionymi instytucjami. Opinie na ten temat ogółu badanych przedstawiono w komunikacie CBOS „Opinie o rynku, pracy, bezrobociu i stosunku do bezrobotnych”, marzec 2005 (oprac. B. Wciórka).

Tabela 7

Czy Pan(i) osobiście w swojej rodzinie spotyka się przede wszystkim:	Wskazania bezrobotnych według terminów badań			
	IV 2001	III 2003	III 2004	III 2005
	w procentach			
- z pomocą finansową	60	52	43	52
- z życzliwością, radą	28	35	39	38
- z obojętnością, brakiem zainteresowania	7	9	9	6
- z niechęcią	3	2	6	1
Trudno powiedzieć	2	3	3	2

Ponad połowa bezrobotnych (59%) znajduje u kolegów, przyjaciół i znajomych oparcie emocjonalne, a niektórzy (9%) - pomoc materialną. Jedna piąta (21%) spotyka się z ich strony głównie z obojętnością, a nieliczni (5%) - z niechęcią. Niechęć nieco częściej odczuwają bezrobotni długoterminowi niż krótkoterminowi (6% wobec 2%).

Od roku 2003 stopniowo poprawiają się relacje między bezrobotnymi a ich przyjaciółmi, znajomymi. Coraz więcej bezrobotnych uzyskuje od nich wsparcie emocjonalne i finansowe, maleje grupa traktowanych obojętnie.

Tabela 8

Czy Pan(i) osobiście wśród kolegów, przyjaciół, znajomych spotyka się przede wszystkim:	Wskazania bezrobotnych według terminów badań			
	IV 2001	III 2003	III 2004	III 2005
	w procentach			
- z pomocą finansową	8	2	5	9
- z życzliwością, radą	58	51	57	59
- z obojętnością, brakiem zainteresowania	22	38	27	21
- z niechęcią	4	2	4	5
Trudno powiedzieć	8	7	7	6

Wprawdzie środowisko sąsiedzkie rzadziej niż koledzy i znajomi dostarcza oparcia bezrobotnym, jednak ponad dwie piąte (42%) spotyka się z życzliwością i radą sąsiadów, a siedmiu na stu bezrobotnych (7%) uzyskuje od nich wsparcie materialne. Prawie dwie piąte bezrobotnych odczuwa jednak brak zainteresowania, a nieliczni niechęć. Na obojętność sąsiadów znacznie częściej wskazują bezrobotni krótkoterminowi niż długoterminowi (46% wobec 34%), natomiast ci ostatni częściej spotykają się w środowisku sąsiedzkiem z życzliwością i radą (45% wobec 35%).

Od roku 2003 wyraźnie poprawia się stosunek, jaki do bezrobotnych mają ich sąsiedzi - rośnie odsetek bezrobotnych uzyskujących od nich wsparcie emocjonalne i finansowe, maleje natomiast tych, którzy spotykają się z obojętnością.

Tabela 9

Czy Pan(i) osobiście wśród sąsiadów spotyka się przede wszystkim:	Wskazania bezrobotnych według terminów badań		
	III 2003	III 2004	III 2005
	w procentach		
- z pomocą finansową	0	1	7
- z życzliwością, radą	32	37	42
- z obojętnością, brakiem zainteresowania	54	48	38
- z niechęcią	5	7	6
Trudno powiedzieć	8	7	6

W instytucjach opieki społecznej co siódmy bezrobotny (14%) uzyskuje pomoc finansową, a co dziewiąty (11%) - wsparcie emocjonalne. Niemal połowa (47%) jest jednak źle traktowana - 34% spotyka się z obojętnością, a 13% z niechęcią. Na instytucje opieki społecznej znacznie częściej skarżą się bezrobotni długoterminowi (38% przypisuje jej brak zainteresowania, 14% - niechęć) niż krótkoterminowi (odpowiednio: 26% i 6%). Ci ostatni znacznie częściej uzyskują pomoc finansową (22% wobec 11%).

Od roku 2001 stopniowo rośnie grupa bezrobotnych objętych przez opiekę społeczną pomocą finansową. Wyrażna poprawa w tej dziedzinie zauważalna jest w ostatnim roku, towarzyszy jej spadek odsetka bezrobotnych odczuwających niechęć ze strony urzędników opieki społecznej.

Tabela 10

Czy Pan(i) osobiście w opiece społecznej spotyka się przede wszystkim:	Wskazania bezrobotnych według terminów badań			
	IV 2001	III 2003	III 2004	III 2005
	w procentach			
- z pomocą finansową	5	6	8	14
- z życzliwością, radą	7	13	13	11
- z obojętnością, brakiem zainteresowania	22	35	36	34
- z niechęcią	12	16	21	13
Trudno powiedzieć	54	30	22	27

Parafie i kościelne instytucje charytatywne⁶ udzielają wsparcia zaledwie jednej piątej bezrobotnych - głównie życzliwością i radą (15%), zupełnie sporadycznie zaś pomagają im finansowo (4%). Ponad jedna trzecia bezrobotnych (36%) spotyka się jednak z ich strony z obojętnością, a siedmiu na stu (7%) nawet z niechęcią. Brak zainteresowania znacznie częściej odczuwają bezrobotni długoterminowi niż krótkoterminowi (40% wobec 27%), ci

⁶ Na temat wsparcia ze strony charytatywnych organizacji pozakościelnych trudno się wypowiadać, ponieważ niemal połowa bezrobotnych nie ma skryształizowanych opinii w tej sprawie.

ostatni zaś częściej spotykają się ze wsparciem emocjonalnym (24% wobec 12%) oraz finansowym (7% wobec 3%).

W ostatnim roku odnotowujemy pogorszenie stosunku parafii i kościelnych instytucji charytatywnych do bezrobotnych - ubyłoby badanych doświadczających z ich strony wsparcia emocjonalnego, przybyło zaś tych, którzy są traktowani obojętnie⁷.

Tabela 11

Czy Pan(i) osobiście w parafii, w kościelnych organizacjach charytatywnych spotyka się przede wszystkim:	Wskazania bezrobotnych według terminów badań			
	IV 2001	III 2003	III 2004	III 2005
	w procentach			
- z pomocą finansową	2	2	2	4
- z życzliwością, radą	19	16	24	15
- z obojętnością, brakiem zainteresowania	28	30	24	36
- z niechęcią	8	10	12	7
Trudno powiedzieć	43	42	37	37

Niezmiennie najgorzej oceniani są przez bezrobotnych urzędnicy instytucji powołanych do zajmowania się ich problemami. W urzędach pracy i biurach pośrednictwa tylko co ósmy bezrobotny (13%) spotyka się z życzliwością, nieliczni (2%) uzyskują pomoc finansową, a ponad połowa (56%) traktowana jest z obojętnością i niemal jedna piąta (19%) z niechęcią. **Z niechętnym stosunkiem znacznie częściej spotykają się bezrobotni długoterminowi niż krótkoterminowi (25% wobec 9%), natomiast ci ostatni częściej uzyskują wsparcie emocjonalne (19% wobec 10%) oraz finansowe (5% wobec 1%).**

Tabela 12

Czy Pan(i) osobiście w urzędach, biurach pośrednictwa pracy spotyka się przede wszystkim:	Wskazania bezrobotnych według terminów badań			
	IV 2001	III 2003	III 2004	III 2005
	w procentach			
- z pomocą finansową	1	0	2	2
- z życzliwością, radą	18	10	15	13
- z obojętnością, brakiem zainteresowania	61	70	54	56
- z niechęcią	13	14	23	19
Trudno powiedzieć	7	6	6	10

⁷ Zob. komunikaty CBOS: „Co łączy Polaków z parafią?”, marzec 2005, „Polacy o parafii działającej w ich miejscu zamieszkania”, marzec 2005 (oprac. B. Wciórka)

GOTOWOŚĆ DO PODJĘCIA PRACY

Zdecydowana większość bezrobotnych (78%) wyraża gotowość do szybkiego podjęcia pracy, co piąty jednak twierdzi, że nie jest w stanie tego uczynić. Równie wysoka jest wśród bezrobotnych gotowość do przekwalifikowania się (77%), nieco niższa do podjęcia pracy poza miejscem zamieszkania (69%) oraz do przyjęcia każdego zajęcia, nawet nisko płatnego lub niezwiązanego z zawodem (62%). Jednak większość nie zdecydowałaby się na pracę za granicą, a także na zmianę miejsca zamieszkania (gotowość taką deklaruje tylko 42% i 36%). Większość nie jest też w stanie podjąć ryzyka finansowego i skorzystać z pieniędzy przyznawanych przez urząd pracy na założenie własnej firmy (gotowość taką deklaruje 37%).

W ostatnim roku zmalała gotowość bezrobotnych do podjęcia wyrzeczeń w celu znalezienia pracy - rzadziej gotowi są przekwalifikować się, podjąć pracę poza miejscem zamieszkania, wymagającą dojazdów, a także nisko płatną, niezgodną z kwalifikacjami, rzadziej też deklarują chęć podjęcia pracy za granicą.

Tabela 13

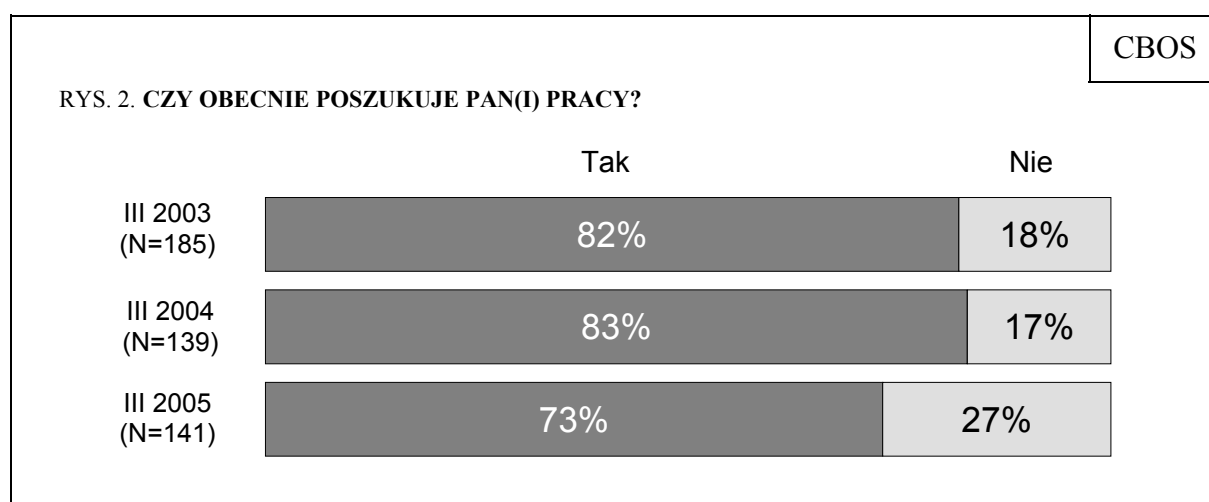
Czy obecnie jest Pan(i) gotowy(a):	Odpowiedzi twierdzące bezrobotnych według terminów badań	
	III 2004 (N=139)	III 2005 (N=141)
	w procentach	
- podjąć pracę w tym lub następnym tygodniu*	-	78
- przekwalifikować się, nauczyć się nowego zawodu	87	77
- podjąć pracę poza miejscem zamieszkania, dojeżdżać do pracy	79	69
- podjąć każdą pracę, nawet nisko płatną lub niezwiązaną z wyuczonym zawodem	68	62
- podjąć pracę za granicą	51	42
- skorzystać z przyznawanych przez urząd pracy pieniędzy na założenie własnej firmy*	-	37
- zmienić miejsce zamieszkania, żeby znaleźć pracę	32	36

* W roku 2004 nie pytano o te sprawy

Większą gotowość do podjęcia pracy deklarują bezrobotni krótkoterminowi. Częściej niż długoterminowi są skłonni przekwalifikować się (91% wobec 71%) i rozpocząć pracę w najbliższym czasie (84% wobec 77%), a także podjąć pracę poza miejscem zamieszkania (78% wobec 66%), nawet nisko płatną i niezgodną z kwalifikacjami (67% wobec 61%). Przede wszystkim jednak znacznie częściej gotowi byłiby wyjechać do pracy za granicę (61% wobec 34%), podjąć ryzyko finansowe (53% wobec 30%), a nawet zmienić miejsce zamieszkania (47% wobec 31%).

POSZUKIWANIE PRACY

Większość bezrobotnych (73%) deklaruje, że obecnie poszukuje pracy, ponad jedna czwarta zaś (27%) nie podejmuje żadnych starań w tym zakresie. Należy podkreślić, że w ostatnim roku znacznie wzrósł (o 10 punktów) odsetek bezrobotnych, którzy przyznają, że nie poszukują zatrudnienia, co współwystępuje z odnotowanym osłabieniem gotowości do podjęcia pracy.

Odsetek osób, które zaniechały lub w ogóle nie podjęły starań o pracę, jest szczególnie wysoki wśród bezrobotnych pozostających bez pracy ponad rok (32% wobec 13% wśród krótkoterminowych). Bezrobotni, którzy nie szukają pracy, najczęściej tłumaczą to swoją sytuacją rodzinną lub stanem zdrowia (50%). O połowę mniejsza grupa (25%) twierdzi, że jest zniechęcona bezowocnym poszukiwaniem i nie widzi szans na sukces w tej dziedzinie (z powodu wieku, braku miejsc pracy w miejscu zamieszkania, a także braku znajomości). Niemal tyle samo osób (22%) przyznaje, iż ma jakieś zatrudnienie, środki utrzymania lub że się kształci. Zupełnie sporadycznie (4%) bezrobotni mówią wprost, że nie chcą pracować⁸.

Bezrobotni poszukujący zatrudnienia znacznie częściej niż inni wyrażają gotowość do podjęcia pracy. Prawie wszyscy (92%) skłonni są szybko ją rozpocząć. Zdecydowana większość gotowa jest nauczyć się nowego zawodu (85%), podjąć pracę poza miejscem zamieszkania i dojeżdżać (76%), a także przyjąć każde zajęcie - nawet nisko płatne lub niezwiązane z zawodem (70%). Co drugi poszukujący pracy (51%) gotów jest pracować za granicą. Jednak stosunkowo niewielu jest w stanie podjąć ryzyko finansowe i skorzystać

⁸ Zob. W. Kozek, *Bezrobocie dobrowolne*, w: *Bezrobocie jako zjawisko społeczne*, wyd.cyt.

z pieniędzy przyznawanych przez urząd pracy na założenie własnej firmy (41%), a także zmienić miejsce zamieszkania (40%).

Tabela 14

Czy obecnie jest Pan(i) gotowy(a):	Odpowiedzi twierdzące bezrobotnych poszukujących pracy		
	III 2003 (N=152)	III 2004 (N=116)	III 2005 (N=103)
	w procentach		
- podjąć pracę w tym lub następnym tygodniu	-	-	92
- przekwalifikować się, nauczyć się nowego zawodu	87	91	85
- podjąć pracę poza miejscem zamieszkania, dojeżdżać do pracy	86	87	76
- podjąć każdą pracę, nawet nisko płatną lub niezwiązaną z wyuczonym zawodem	73	74	70
- podjąć pracę za granicą	55	56	51
- skorzystać z przyznawanych przez urząd pracy pieniędzy na założenie własnej firmy	-	-	41
- zmienić miejsce zamieszkania, żeby znaleźć pracę	38	33	40

KWALIFIKACJE BEZROBOTNYCH

Ponad dwie piąte bezrobotnych twierdzi, że potrafi obsługiwać komputer, tyle samo zapewnia, że ma prawo jazdy. Co piąty deklaruje, że zna jakiś język obcy w takim stopniu, żeby napisać w nim podanie o pracę. Zaledwie co ósmy bezrobotny na własny koszt doksztalca się lub przekwalifikowuje, tyle samo twierdzi, że uczestniczyło w jakimś szkoleniu zorganizowanym specjalnie dla bezrobotnych (lub jest w jego trakcie).

Tabela 15

Proszę powiedzieć, czy Pan(i):	Odpowiedzi twierdzące bezrobotnych według terminów badań			
	IV 2001 (N=169)	III 2003 (N=185)	III 2004 (N=139)	III 2005 (N=141)
	w procentach			
- potrafi obsługiwać komputer	35	37	34	43
- posiada prawo jazdy	45	48	41	42
- umiał(a)by napisać podanie o pracę, list motywacyjny w jakimś obcym języku	22	25	25	21
- doksztalca się lub przekwalifikowuje na własny koszt	24	14	14	12
- uczestniczy lub uczestniczył(a) w jakimś kursie, szkoleniu itp. zorganizowanym specjalnie dla bezrobotnych	12	14	13	12

W ostatnich trzech latach kwalifikacje bezrobotnych niewiele się zmieniły, wyraźnie jednak przybyło osób, które potrafią korzystać z komputera (o 9 punktów - do 43%). Od roku 2001 stopniowo maleje natomiast odsetek bezrobotnych doksztalających się na własny koszt (obecnie jest ich o połowę mniej niż cztery lata temu), co może świadczyć o ubożeniu tej grupy.

Bezrobotni krótkoterminowi mają wyższe kwalifikacje niż długoterminowi - przede wszystkim znacznie częściej potrafią obsługiwać komputer (65% wobec 33%), nieco więcej z nich ma prawo jazdy (46% wobec 41%), częściej deklarują znajomość jakiegoś języka obcego (29% wobec 17%), częściej brali udział w szkoleniu dla bezrobotnych (17% wobec 10%) - ich szanse na rynku pracy są więc znacznie większe niż tych, którzy są bezrobotni dłużej niż rok.

Kwalifikacje bezrobotnych są znacznie niższe niż osób mających zatrudnienie. Trzeba jednak zaznaczyć, że umiejętności bezrobotnych krótkoterminowych nie odbiegają tak bardzo od kwalifikacji osób pracujących - równie często deklarują, że potrafią obsługiwać komputer (po 61%) oraz że znają obcy język (po 29%).

Tabela 16

Kwalifikacje	Ogół badanych (N=1025)	Pracujący (N=463)	Bezrobotni (N=141)
	w procentach		
Potrafi obsługiwać komputer	44	61	43
Posiada prawo jazdy	48	65	42
Umiał(a)by napisać podanie o pracę, list motywacyjny w jakimś obcym języku	26	29	21
Dokształca się lub przekwalifikowuje na własny koszt	18	28	12
Uczestniczy lub uczestniczył(a) w jakimś kursie, szkoleniu zorganizowanym specjalnie dla bezrobotnych	7	10	12

★

★

★

Większość ankietowanych, którzy określili się jako bezrobotni, jest zarejestrowana w urzędzie pracy, natomiast zaledwie ośmiu na stu (a więc znacznie mniej niż w ubiegłych latach) pobiera obecnie zasiłek. Wśród badanych wyraźnie przeważają bezrobotni długoterminowi, pozbawieni pracy dłużej niż rok. Nasze wyniki potwierdzają, że długotrwałe bezrobocie znacznie pogarsza położenie życiowe osób nim dotkniętych.

Z deklaracji bezrobotnych wynika, że pozostają przede wszystkim na utrzymaniu rodziny, część żyje jednak z własnej pracy, zazwyczaj dorywczej, rzadziej korzysta ze świadczeń społecznych. W ciągu ostatniego roku znacznie zmalał odsetek tych, których głównym źródłem utrzymania jest zasiłek dla bezrobotnych, a także rodzina. Sytuacja finansowa i materialna gospodarstw domowych osób bezrobotnych jest znacznie gorsza niż rodzin osób mających zatrudnienie. Toteż ci, którzy pozostają bez pracy, do konsekwencji swojego bezrobocia najczęściej zaliczają deprivację finansową oraz materialne uzależnienie od innych. Większość wskazuje też na utratę szans rozwoju zawodowego, nadmiar czasu wolnego, konieczność proszenia innych o pomoc oraz ubożenie rodziny. Te i inne bolesne skutki bezrobocia, np. własna bezradność, pogorszenie zdrowia, nasilenie się konfliktów w rodzinie, wymieniane są jednak rzadziej niż przed rokiem.

Materialną pomoc bezrobotni otrzymują prawie wyłącznie od rodziny, która dostarcza im także znacznego wsparcia emocjonalnego. Życzliwość, radę uzyskują ponadto od przyjaciół, znajomych oraz, nieco rzadziej, od sąsiadów. W znacznie mniejszym stopniu są wspierani przez instytucje opieki społecznej oraz parafie, kościelne organizacje charytatywne, a także urzędy pracy, biura pośrednictwa. Od roku 2003 odnotowujemy stopniową poprawę stosunku, jaki mają do bezrobotnych ich przyjaciele, znajomi i sąsiedzi. Powoli rośnie też pomoc finansowa ze strony instytucji opieki społecznej.

Zdecydowana większość bezrobotnych poszukuje obecnie pracy, jednak ponad jedna czwarta, a zatem znacznie więcej niż w ubiegłych latach, twierdzi, że nie stara się o zatrudnienie. W ostatnim roku zwiększyła się więc grupa bezrobotnych, którzy nie poszukują pracy, zmalała także gotowość do jej podjęcia. Nadal jednak większość skłonna jest jak najszybciej rozpocząć pracę, przekwalifikować się, zatrudnić poza miejscem zamieszkania i dojeżdżać, a także przyjąć każde zajęcie, nawet nisko płatne i niezwiązane z zawodem. Znacznie mniej osób jest gotowych podjąć pracę za granicą, a także zmienić miejsce zamieszkania oraz podjąć ryzyko finansowe w celu założenia własnej firmy. Kwalifikacje osób pozostających bez pracy są wyraźnie niższe niż pracujących, jednak w ostatnim roku przybyło bezrobotnych potrafiących obsługiwać komputer.

Opracowała
Bogna WCIÓRKA